

Kansanlähetyksen kriisi 1970-luvun alussa

Alustus Tiililä-seurassa 6.9.2016 Timo Junkkaala

Kansanlähetyksen kriisillä tarkoitan Kylväjän ja Sanansaattajien syntyyn johtanutta kehitystä 1970-luvun alussa. Kriisiä ovat käsitelleet sekä asianosaiset muistelmissaan että pari tutkijaakin. Ajatus siitä, että aihe otettaisiin käsiteltäväksi nyt Tiililä-seurassa, nousi kesällä, kun Hannu Väliaho kommentoi Raimo Mäkelän ja Olavi Peltolan viime vuonna ilmestyneitä muistelmia. Väliahon kommentit osoittivat, että vaikka osaksi vallitsee yksimielisyys kriisin syistä, on näkemyksissä myös eroja.

Pyrin seuraavassa kokoamaan eri näkemyksiä ja hiukan arvioimaan niitä.

Juhani Lindgrenin eron syyt

Yksi aikalaisdokumentti, joka käsittelee kriisin syitä on Juhani Lindgrenin tilitys siitä, mitkä olivat hänen syynsä erota Kansanlähetyksestä. Hän esitti ne alkuvuodesta 1973 mm. kirjeessään Urpo Kyyhkyselle. Piia Latvala on referoinut niitä seikkaperäisesti väitöskirjassaan (Piia Latvala 2008, 308-310).

Juhani Lindgren perusteli eroaan Kansanlähetyksestä seuraavilla syillä: 1) kasvava sisäinen ”vieraudentunto” järjestöä kohtaan, 2) järjestön valtarakenne ja heterogeenisuus, 3) johtavissa asemissa olevien kielteinen suhtautuminen Olavi Peltolaan ja Ylioppilaslähetykseen ja näiden teologiseen linjaan, 4) ylimmän johdon suhtautuminen Martti Haatajaan, jonka tulkittiin aiheuttaneen vain järjestötason ongelmia, vaikka Lindgrenin mukaan myös Haatajan kristillisen opin tulkinta – Lindgrenin mukaan Haataja edusti ”korkeajännitteistä” pyhityskristillisyyttä – oli ollut ongelmallinen, 5) henkilökohtaisen toimintavapauden kaventuminen, 6) ulkolähetyksen asema (hän joutui jatkuvasti taistelemaan lähetystyön olemassaolon puolesta), 7) lähetysrenkaiden siirtäminen ulkolähetysosaston alaisuudesta kotimaanosaston alaisuuteen, mikä tukahdutti hänen suorat yhteytensä lähetysrenkasiin, 8) koordinaation puute ulkolähetystyön ja idäntyön välillä.

Lindgrenin perusteluissa keskeisimmät seikat näyttävät olleen ulkolähetyksen asema, tietyt henkilökysymykset ja teologiset erot. Viimeksi mainituista hän kirjoitti, että Kansanlähetystä olisi tullut ohjata teologisesti luterilaisen pietismin suuntaan. Hänen mukaansa erilaisia näkemyksiä tuli sallia, mutta johdon olisi pitänyt valita luterilainen ja roseniolainen herätyskristillinen linja. Tasapainoilu erilaisten näkemysten välillä oli Lindgrenin mukaan ongelmallista.

Timo Rämän näkemys

Kansanlähetykseen jääneet ovat nähneet kriisin syyt osaksi samalla lailla, mutta erojakin on ollut havaittavissa. Timo Rämä on analysoinut eroon johtaneita syitä seuraavasti (sekä Kansanlähetyksen 30-vuotisjuhlakirjan artikkelissa että myöhemminkin): 1) Maakunnissa koettiin, ettei niiden ääntä kuulu riittävästi liiton tasolla. 2) Toinen seikka oli kotimaisen toiminnan ja lähetysten välinen suhde. Toiset kokivat, ettei lähetystyötä tule laajentaa liian nopeasti, vaan ensin on rakennettava riittävän vahva perusta. Toisaalla taas epäiltiin, että Kansanlähetyksestä ollaan tekemässä vain sisälähetysjärjestöä, vaikka perustamisessa korostettiin lähetystä. 3) Ratkaisevana seikkana Rämä pitää kysymystä johtamisesta. Hän perustelee näkemystä sillä, että kesti yli neljä vuotta ennen kuin kyettiin tekemään päätös ensimmäisen pääsihteerin valinnasta. Ja se osoittautui silloinkin hyvin vaikeaksi.

Rämä käy seikkaperäisesti läpi johtajakysymyksen käsittelyn. Koska se oli kaikkien mielestä yksi keskeinen asia, käyn tässä lyhyesti läpi sen, miten Timo Rämä sen kertoi.

Hallitus valitsi lokakuussa 1971 yksimielisesti Per Wallendorffin pääsihteeriksi ja Matti Väisänen apulaispääsihteeriksi. Päätöksen täytäntöönpano sidottiin kuitenkin siihen, että myös sihteeristö hyväksyy sen yksimielisesti. Kun tällaista hyväksymistä ei saatu, hallitus päätti seuraavassa kokouksessa marraskuussa valita Matti Väisänen pääsihteeriksi ja Per Wallendorffin Lähetyskeskuksen johtajaksi. Wallendorff kuitenkin kieltäytyi tästä.

Toukokuussa 1973 palattiin valtuuskunnan kokouksessa johtajakysymykseen. Kriisin laukaisemiseksi Matti Väisänen oli jättänyt pääsihteerin toimen täytettäväksi. Väisänen sai 10 ääntä ja Wallendorff 9. Tuloksen selvittyä Wallendorff sanoutui irti valtuuskunnan puheenjohtajuudesta ja hallituksen jäsenyydestä sekä ilmoitti, ettei ole käytettävissä missään tehtävässä Kansanlähetyskeskuksessa. Vielä marraskuussa 1973 valtuuskunta käsitteli Juhani Lindgrenin ja Osmo Moilasen ehdotuksen kriisin ratkaisemiseksi. Se perustui kotimaisen ja ulkomaisen toiminnan vallanjakoon, pääsihteerin toimen jättämistä avoimeksi ja Per Wallendorffin kutsumiseen johtoryhmän luottamustoimiseksi puheenjohtajaksi. Tätä esitystä valtuuskunta ei hyväksynyt. Kylväjä perustettiin sitten maaliskuussa 1974.

Myös Norjan Luterilainen Lähetysliitto yhteistyökentillä Etiopiassa ja Japanissa asettui kannattamaan lähettien eroamista ja uuden järjestön perustamista.

Timo Rämä toteaa, ettei hänen mieleensä ole jäänyt kriisin ajalta Kansanlähetyskeskuksen johtajien väliltä erityistä teologista linjaerimielisyyttä. Painotuseroja hän myöntää olleen, mutta jatkaa, ettei teologisista ongelmista kerrota myöskään kriisivaiheen arkistomateriaalissa. Rämän mukaan teologisiin kysymyksiin viittasi muutaman kerran vain Matti Väisänen mainitessaan synergismin ongelman, joka johtui äskettäin uskoontulleista.

Rämän mukaan kysymys oli siis ennen muuta johtajakiistasta ja henkilökysymyksistä. Niiden taustalla toisena syynä olivat hänen mukaansa toisistaan poikkeavat näkemykset sisä- ja ulkolähetyskeskuksen suhteesta ja varojen käytöstä.

Timo Rämä on kertonut palaavansa Kansanlähetyskeskuksen kriisin käsittelyyn pian ilmestyneissä muistelmissaan.

Muistelmia: Jokiranta, Väisänen, Peltola, Mäkelä

Kansanlähetyskeskuksen kriisiä on käsitelty monissa muistelmissa. Pekka Jokirannan mukaan Kansanlähetyskeskuksen tuli jo alun perin kaksi erilaista näkyä: ulkolähetys Ylioppilaslähetyskeskuksesta ja kotimaan evankelioimistyö Helsingin Raamattukoulusta ja Raamattuopistolta. Päätöstä siirtää lähetysrenkaat kotimaan osaston ja piirien vastuulle oli hänen mielestään ”äkkinäisesti toteutettuna” huono. Toisena seikkana Jokiranta mainitsee teologiset ristiriidat. Niitä oli erityisesti Martti Haatajan ja Olavi Peltolan välillä. Haataja edusti Watchman Neen teologiaa, siis eräänlaista karismaattista pyhityskristillisyyttä. Olavi Peltolalle taas oli omien sairauksiensa keskellä avautunut evankeliumi syntisen vanhurskauttamisesta uudella tavalla ja hän suhtautui karismaattisuuteen kielteisesti. Saman linjan otti myös Juhani Lindgren arvioidessaan Uudessa Tiessä myönteisesti Nils-Ove Rasmussenin kirjan Karismaattinen liike – uusi helluntaiko. Uuras Saarnivaara arvioi kirjaa vastakkaisella tavalla. Pekka Jokiranta otti esiin myös sen, että Juhani Lindgren piti Kansanlähetyskeskuksen valtaa käyttävänä voimakaksikkona Hannu Väliahoa ja Eero Pakarista. Ilmeisesti kyseessä ei siis ollut vain kritiikki Matti Väisänen valintaa kohtaan, vaan myös tätä piilojohtokaksikkoa kohtaan. (Pekka Jokiranta 2011, 186-192)

Vuonna 2014 ilmestyneissä muistelmissaan Aikansa kutakin Seppo Väisänen pitää Kansanlähetyskeskuksen kriisiä valtataisteluna. ”Kyse oli pohjimmiltaan paljon raadollisemmasta asiasta: valtataistelusta. KL:ssä oli liian monta tasavahvaa johtajaa”, jotka Väisänen mukaan iskivät yhteen kuin vuohipukit Etiopian niityillä. Väisänen mukaan valtataistelu verhottiin hurskaksi sanakäänteisiin ”olihan sentään kyse kristillisestä järjestöstä”.

Olavi Peltola kertoo omissa muistelmissaan (Mies sanojen takana, toim. Marjatta Junkkaala 2015, 48-49), että hänen prosessinsa, jossa uskonnäkemyksen muuttuminen alkoi selkäkipujen vauhdittamana jo 1950-luvun lopulla. Seuraavalla vuosikymmenellä hän sanoo saaneensa vaikutteita erityisesti norjalaisilta Carl Fredrik Wislöffiltä ja Gabriel Eikliltä ja 1970-luvun alussa Roseniukselta ja Olav Valen-Sendstadilta.

Peltolan mukaan kriisin perimmäiset syyt olivat teologisia. Samaa mieltä oli hänen mukaansa myös Martti Haataja, jonka mukaan kysymys oli ”toisaalta luottamisesta Herraan ja toisaalta ultraluterilaisuudesta”. Haataja arvosteli luterilaisten tunnustuskirjojen korostamista. Peltola puolestaan oli löytänyt juuri luterilaisen ristien teologian ja jumalattoman vanhurskauttamisen teologiansa pohjaksi. Ryttylän oppilaat kokivat voimakkaan jännitteen Haatajan ja Peltolan opetuksen välillä. Peltola puhui ihmisen syntikurjuudesta, Haataja pyhityksestä ja armolahjoista.

Uuras Saarnivaara analysoi teologista kriisiä kirjassaan He elivät Jumalan voimassa, osan III lopussa olevassa liitteessä seuraavasti: Peltolassa tapahtui muutos, jonka seurauksena ”hän alkoi yksipuolisesti korostaa ihmisen jatkuvaa syntiturmelusta ja opettaa syntien anteeksiantamista ja vanhurskauttamista jokseenkin koko pelastuksena, asennoituen Pyhän Hengen työhön, pyhitykseen, jms. kielteisesti”.

Peltola toteaa myös, että Eino Honkanenkin piti kriisin eräänä syynä sitä jyrkkää muutosta, joka – kuten Peltola asian ilmaisee – ”joissakin meissä oli tapahtunut”. Vie Sanoma -lehdessä vuonna 1977 Honkanen kirjoitti: ”Niin vakiintumatonta tämä liikehtiminen on ollut, että jopa samat henkilöt ja ryhmät, jotka mukaan tullessaan edustivat äärikarismaattisuutta helluntailaiseen tapaan, muutamassa vuodessa saattoivat olla täysin luterilaisen ortodoksian puolella jyrkästi tuomitsemassa oman menneisyytensä ja niitä, jotka vielä kypsytymättöminä hapuilivat.” (s. 86-87)

Peltola koki Matti Väisäsen valinnan Kansanlähetyksen pääsihteeriksi erittäin kielteisesti. Hänen luottamuksensa Väisäseen meni. Peltola syyttää myös itseään, omaa syntisyyttään ja sitä, että kriisin aikana tuli loukanneeksi monia. Mutta se ei muuta sitä, että teologiset erot olivat hänen mielestään ratkaisevia. (76-91)

Raimo Mäkelän mukaan Kansanlähetyksen oli alusta asti niin heterogeeninen, että hajoaminen oli väistämätöntä. Taustalla oli voimakkaita hengellisiä ja teologisia eroja. Kriisi konkretisoitui pääsihteerin valintaan. Mäkelän mukaan Ylioppilaslähetys-siiven ehdokas Per Wallendorff oli Roseniuksen hengenheimolainen ”ja oli opettanut meidät lukemaan Roseniusta”. (Lain ja evankeliumin julistaja, toim. Sinikka Kuorikoski 2015, 86-88)

Mäkelän mukaan Olav Valen-Sendstadin kirja *Ordet och tron* oli hänelle erityisen merkittävä. ”Olin lukenut paljon hengellistä ja teologista kirjallisuutta mutten mitään sellaista, mikä tuon kirjan tavoin olisi käsitellyt lakia ja evankeliumia.” (98)

Ylioppilaslähetys julkaisi 1970-luvun alussa suomeksi tuon kirjan nimellä *Ihminen kohtaa Jumalan*. Sen jälkeen julkaistiin Carl Olof Roseniuksen kirja *Tie rauhaan ja Olav Valen-Sendstadin useita muita kirjoja*. Näistä kirjoista tuli ns. evankelisen pietismin perusteoksia. Samaa teologiaa harjoitettiin myös *Perusta*-lehdessä, jota Ylioppilaslähetys alkoi julkaista sen jälkeen kun yhteistyö Kansanlähetyksen kanssa katkesi ja *Raamattu* ja *seurakunta* -lehti lopetettiin.

Hannu Väliahon kommentit

Kuten luennon alussa totesin, uusimman sysäyksen tämän aiheen käsittelyyn sain, kun Hannu Väliaho kesällä kommentoi Raimo Mäkelän ja Olavi Peltolan muistelmia (s-posti 25.7.2016):

Väliahon mukaan kummassakin kirjassa on samat kaksi perusväitettä: 1. Kansanlähetys (KL) perustettiin lähetyksjärjestöksi. 2. Kriisin pääsyyinä olivat teologiset näkemuserot. Väliaho kiistää nämä väitteet.

Väliahon mukaan Kansanlähetys perustettiin herätysliikejärjestöksi. Näkemyksensä perusteiksi Väliaho esittää lainauksia perustamisasiakirjoista. Niissä puhuttiin ns. kansanlähetysnäystä.

Kansanlähetyksen kriisin perussyyinä Väliaho pitää perustamisvaiheesta alkaen vallinnutta erilaista näkemystä järjestön luonteesta.

Väliaho pitää Ylioppilaslähetyksestä tullutta ulkolähetyspainotusta eräällä tavalla ongelmana. ”Tähän liittyi myös ongelmia. SEKL (Suomen Ev.lut. Kansanlähetys) joutui toteuttamaan aikaisemmin YoL:ssä (Ylioppilaslähetyksessä) alulle pantuja suunnitelmia, ja siellä lähetystyötä oli kehitetty lähetykseuran periaatteiden mukaisesti. Näin ollen KL ei voinut aloittaa lähetystyönsä rakentamista alusta asti omien perusteittensa mukaisesti.”

Väliaho totesi, että ”YoL:n perinnön varassa KL saattoi alusta alkaen harjoittaa lähetystyötä täydellä höyryllä. SEKL:n kotikenttätyö taas etsi hapuillen uomiaan. Näin syntyi voimakas epätasapaino kotikenttätyön ja lähetystyön kehittämisen välille. Kotikentällä lähetystyö eteni niin, että SEKL:n ulkokenttäosasto perusti lähettejä varten lähetyksen eri puolille Suomea. Toisaalta maahamme syntyi KL:n itsenäisiä paikallisia ryhmiä ja KL-piirejä (= KL:n piirijärjestöjä). Itse asiassa lähetyksen renkaat olivat aluksi KL:n tienraivaajia, koska niitä muodostui nopeammin kuin paikallisia ystäväryhmiä/KL-piirejä. Näin kentällä oli kaksi kilpailevaa rinnakkaisorganisaatiota: toisaalta KL:n paikalliset ystäväryhmät ja KL-piirit, jotka edustivat paikkakuntakeskeisyyttä, ja toisaalta lähetyksen renkaat, jotka olivat sidoksissa SEKL:n lähetyksen osastoon ja edustivat näin ollen järjestökeskeisyyttä. Tämä loi jännitteitä kentälle. ... Yhteentörmäys syntyi, kun SEKL:n hallitus keväällä 1972 siirsi lähetyksen renkaat piirien vastuulle ja SEKL:ssä kotimaan osaston työalueeseen.”

Hannu Väliahon mukaan Ryttylän kriisi oli vain sivujuonne ja Martti Haataja vain ”yksinäinen susi” eikä minkään rintaman edustaja. Väliahon mukaan kriisin varsinainen syy oli maakuntien eli piirien ja YoL-siiven välinen ja siis sisälähetyksen ja ulkolähetyksen välinen eli siis kysymys järjestön luonteesta.

Tutkijoiden näkemykset

Kansanlähetyksen alkuvaiheista väitöskirjan tehnyt Juha Kauppinen kirjoittaa kriisin syistä seuraavasti: ”Sisäiseen kriisiin ja liikkeen jakautumiseen johtaneen kehityksen perustekijänä oli kysymys evankelioimis- ja lähetystyön välisestä suhteesta”. Hän toteaa myös: ”Kriisin taustalla oli erilaisia teologisia painotuksia. Teologisilla eroilla on sanottu olleen kriisissä syvälinen merkitys, mutta niitä ei olla missään yhteydessä tutkittu.”

Teologiset erot näkyivät Kauppinen mukaan siinä, että evankelioimista korostaneet maallikkojohtajat liittyivät angloamerikkaliseen herätys- ja pyhityskristillisyyteen eli evankelikaalisiin korostuksiin. Kauppinen mukaan teologit korostivat roseniolaista pietismia, jossa keskeisellä sijalla oli lain ja evankeliumin näkökulma. Luonnehdinta sopi erityisesti em. Ylioppilaslähetyksen ryhmään. Kauppinen siis piti teologisia eroja merkittävänä, vaikka totesi, että kriisivaiheen dokumenttiaineistossa teologiset näkemuserot tulevat vain niukasti esiin. Kauppinen piti henkilökriisien syynä sitä, että järjestössä vaikutti monta voimakasta johtohahmoa, jotka saivat rönsyilevissä alkuvaiheissa toteuttaa työssään vapaasti omia näkemyksiään. (Juha Kauppinen: Kansanlähetyksen alueellinen leviäminen 1990, 164 ja 168-169)

Piia Latvala käsitteli väitöskirjassaan Kansanlähetyksen idäntyötä ja siinä samalla Sanansaattajien syntyyn vaikuttaneita tekijöitä. Slaavilaistyön saama kiinnostus ja taloudellinen kannatus aiheutti kokonaisuudelle ongelmia. Latvalan mukaan ”Kriisivaiheen teki erityisen hankalaksi se, että pa-

himmillaan ihmiset suorastaan löivät toisiaan Raamatulla ja loukkasivat syvästi toistensa tunteita ja hengellisiä näkemyksiä.” Teologisia eroja käsitellessään Latvala tukeutuu Kauppiseen. (Piia Latvala, Valoa itään? Kansanlähetyksen ja Neuvostoliitto 1967-1973, 256.)

Mistä siis oli kysymys Kansanlähetyksen kriisissä?

1. Järjestön luonne. Alun perin oli erilainen käsitys perustettavan järjestön luonteesta. Toiset halusivat ulkolähetykseen painottuvan järjestön, toiset ensi sijassa sisälähetystä painottavan kokonaisvaltaisen herätysliikeorganisaation. Tämä ero korostui, kun lähetystyö oli Ylioppilaslähetysten siiven hallussa ja kun lähettäjärenkaat siirrettiin kotimaan osastolle ja piireihin.

Tähän liittyivät kysymykset taloudesta ja organisaatorakenteesta eli vallankäytöstä. Kansanlähetyksen ajautuminen jo vuonna 1970 vaikeaan talouskriisiin lisäsi jännitteitä. Erityisesti kysymys siitä, käytettiinkö varat oikein lähetystyön ja kotimaan työn suhteen, aiheutti erimielisyyksiä. Organisaatorakenteen ongelmat liittyivät kysymykseen piirien ja keskuksen välisestä jännitteestä.

Voidaan pohtia, olisiko tulevaisuus ollut toinen, jos lähettäjärenkaita ei olisi siirretty piirien alaisuuteen ja jos lähetystyö olisi saanut säilyttää itsenäisen aseman.

Ei kannattane kiistellä siitä, millaiseksi Kansanlähetyksen olisi pitänyt perustaa. Riittää kun toteamme, että siitä oli alusta asti erimielisyyttä. Kansanlähetyksen sai synnyinlahjaksi ristiriitaisia toiveita, joita ei pystytty yhdistämään.

2. Henkilökysymykset ja henkilöiden väliset ristiriidat. Tähän liittyy ainakin kaksi eri kysymystä. Yhtäältä kysymys johtajasta ja toisaalta Lähetyskoulun rehtorina toimineen Olavi Peltolan asema ja suhde joihinkin muihin työntekijöihin, erityisesti Martti Haatajaan. Oli siis selvästi kaksi suhteellisen tasavahvaa joukkoa: Wallendorffin ja Väisäsen kannattajat.

Tästä ja muista henkilöristiriidoista ollaan yleensä yhtä mieltä, vaikka niiden merkitystä kriisiin arvioidaan eri tavoin.

Saattaa olla, että jos Wallendorff olisi valittu pääsihteeriksi, Kansanlähetyksen olisi säilynyt yhtenäisenä. Wallendorffin valinta olisi pitänyt Ylioppilaslähetysten väen mukana ja estänyt Kylväjän perustamisen, mutta toinen kysymys on, olisiko myös muut ongelmat pystytty sille päätöksellä ratkaisemaan.

Aiheemme kannalta riittää toteamus, että johtajakysymyksellä ja henkilöristiriidoilla oli merkittävä paikka kriisissä.

3. Teologinen linja. Vaikka kahden edellisenkin seikan kohdalla on tulkintaeroja, rintaman molemmilla puolilla on tunnustettu, että niillä oli vaikutusta kriisiin. Teologisen linjan kohdalla on toisin. Ylioppilaslähetyksessä ja Kylväjässä on katsottu, että kyseessä oli nimenomaan teologinen kriisi. Kansanlähetyksen puolella on ollut niitä, jotka ovat vakuuttaneet, ettei olennaista teologista eroa ollut tai ettei niillä ollut kriisiin suurta merkitystä.

Miten ne, joiden mukaan teologialla oli keskeinen merkitys kriisissä, ovat asian nähneet? Ilmeisesti alusta asti Kansanlähetykseen tuli teologisesti varsin eri lailla ajattelevia. Erot syvenivät Olavi Peltolan henkilökohtaisen uskonnäkemyksen murroksen ja Raimo Mäkelän löytämien Valen-

Sendstadin kirjojen myötä. Ylioppilaslähetysessä vahvistui evankeliseksi pietismiksi ja roseniolaisuudeksi luonnehdittu luterilainen herätyskristillisyys. Roseniuksen ja Valen-Sendstadin lisäksi luettiin Lutheria.

Teologinen erimielisyys koski siis joidenkin mielestä vanhurskauttamisen ja pyhityksen suhdetta ja esim. Room. 7 tulkintaa. Lain ja evankeliumin erottaminen (simul iustus et peccator) ja uskonvanhurskaus olivat niitä löytöjä, jotka työnsivät syrjään viidenteen liikkeeseen kuuluneen angloamerikkalaisen reformoidusta kristillisydestä nousevan optimistisen herätys- ja pyhityskristillisyyden, jota ainakin Uuras Saarnivaaran ja Martti Haatajan – kummankin omalla tavallaan – on katsottu edustaneen. He puolustivat nousevan karismaattisen liikkeen tavoin kokonaista antautumista Pyhän Hengen hallintaan.

Olavi Peltola ja Juhani Lindgren korostivat ihmisen perinpohjaista turmelusta ja jumalattoman vanhurskauttamista yksin uskosta. Pelastusvarmuutta ei saanut sitoa siihen muutokseen, joka uskovassa oli tässä elämässä vasta alullaan.

Eino J. Honkanen ja Matti Väisänen, joista tuli järjestön pitkäaikaiset johtajat, pyrkivät tasapainoilemaan näiden kahden linjan välillä.

On ymmärrettävää, että Kansanlähetysen johto ei ole pitänyt teologisia eroja merkittävinä, koska he itsekin katsoivat edustavansa luterilaista oppia ja teologiaa. Joidenkin mukaan ero oli pikemminkin maallikoiden ja teologien välillä kuin teologien kesken. Tämä ei kuitenkaan ole koko totuus kuten edellä on käynyt ilmi.

Perusteluksi sille, ettei teologialla ollut kriisissä merkitystä, ei riitä se, etteivät teologiset kysymykset näy pöytäkirjoissa. Pöytäkirjoihin kirjoitetaan tunnetusti muita asioita.

On otettava todesta se, että Kylväjän perustajat ja Ylioppilaslähetysen väki pitivät teologisia eroja merkittävinä. Kuten edellä on käynyt ilmi, myös jotkut muista – ainakin Martti Haataja ja Uuras Saarnivaara sekä ilmeisesti osaksi myös Eino Honkanen – pitivät teologisia eroja merkittävinä.

Voidaan myös kysyä, miksi johtajakysymyksestä tuli niin vaikea. Kysymys ei ilmeisesti ollut vain johtajan persoonasta, kokemuksesta ja johtamistaidosta, vaan myös teologisesta linjasta ja siitä, miten häneen luotettiin nimenomaan hänen näkemystensä ja teologisen linjansa tähden.

Kansanlähetys syntyi erilaisten näkemysten yhteenliittymästä. Yhteen liittävää oli erilaisista taustoista ja näkemyksistä huolimatta aluksi riittävästi. Voisiko tulkita niin, että kun Olavi Peltola ja Ylioppilaslähetysen väki koki 1970-luvun alussa evankelisen murroksensa, liima ei enää pitänyt?

Tämän pohdinnan loppupäätelmänä esitän, että Kansanlähetyskseen kriisiin oli useita, osaksi jo sen perustamisvaiheeseen liittyneitä syitä. Järjestön luonne sekä ulkolähetys- että sisälähetysjärjestönä aiheutti vaikeita jännitteitä. Vuosia kestäneeksi ongelmaksi kasvoi kysymys johtajasta, johon ei saatu sellaista ratkaisua, joka olisi tyydyttänyt kaikkia. Näihin konkreettisiin ja pöytäkirjoissa näkyviin kysymyksiin liittyi ja niiden taustalla vaikutti teologinen kriisi, joka kärjistyi, kun Ylioppilaslähetysen väki alkoi aiempaa voimakkaammin korostaa luterilaista vanhurskauttamisoppia ja lain ja evankeliumin erottamista.

Entä nyt?

Kriisit tuntuvat ikäviltä ja ne saattavat rikkoa ihmissuhteita pitkäksi aikaa.

Toisaalta kriisit pakottavat paneutumaan uskon perusteisiin. Ehkä niiden keskellä löytyy jotakin sellaista arvokasta, mitä ei muuten löytyisi.

Ehkä näin piti käydä. Voi olla, että useamman järjestön olemassaolo on sisältänyt jonkin sellaisen siunauksen, jota toisenlainen historia ei olisi mahdollistanut. Olisiko yhdessä pysymiseen sisältynyt jatkuvan taistelun vaara?

Mutta onko viides liike nyt teologisesti niin yhtenäinen, ettei erossa olo ole enää perusteltua? Nähdäänkö ulko- ja sisälähetyksen suhde nyt riittävästi samanlaisena? Löytyisikö yhteisymmärrys yhteisestä johtajasta ja organisaatorakenteesta?

Vai olisiko niin, että sitä, minkä Jumala on sallinut erota, älkööt ihmiset väkisin pyrkikö yhdistämään?

Hyvässä sovussa eläminen on joka tapauksessa Jumalan tahto.